

A területfejlesztés geopolitikai- geoökonómiai jelentősége*

(The geopolitical and geoeconomic importance
of regional development)

TÓKÉS TIBOR

PhD, Adjunktus, Debreceni Egyetem, Gazdaságtudományi Kar, Világ gazdasági és Nemzetközi Kapcsolatok
Intézet, Európai Integrációs Tanszék
tokes.tibor@econ.unideb.hu

A területfejlesztés mint tevékenység a történelem folyamán *összekapcsolódott* az állammal, és az folyamatosan jelen van a gazdaság és a társadalom életében. Egy ország gazdasági teljesítménye, gazdasági stabilitása determinálja annak geopolitikai szerepét és jelentőségét. A 21. század első évtizedében az államok közötti konfliktusok rendezésére alkalmazható eszközök átalakultak, az egyes országok gazdasága lett az a fegyvertár, mely segítségével az államok az új típusú, hagyományos erőszaktól mentes háborúikat, azaz a „gazdasági háborúkat” vívhatják. Ennek *következtében* a területfejlesztés eszközrendszerével is kibővült a fegyvertár, így e tevékenységnek *kétségtelenül van geopolitikai és geoökonómiai vonatkozása* is. A tanulmány ezeket a területfejlesztés, a geopolitika és a geoökonómia közötti összefüggéseket igyekszik vizsgálni.

Kulcsszavak: területfejlesztés, regionális politika, geopolitika, lokális geopolitika, a területfejlesztés geopolitikája, a területfejlesztés geoökonómiája

JEL kódok: F59, O29

1. Bevezetés

A területfejlesztés tevékenysége végigkíséri az emberiség történetét. Ez a tevékenység szorosan összekapcsolódott az állammal, mely annak fontos, de nem kizárólagos szereplője volt a történelem folyamán. Ha korunk modern a fejlesztéspolitikát vagy a területi tervezést érintő meghatározó folyamatait tekintjük, ez

* Jelen tanulmány bizonyos részei rövidített formában közlésre kerültek 2018-ban, A „területfejlesztés geoökonómiája”: Néhány gondolat a területfejlesztés geopolitikai-geoökonómiai vonatkozásairól címmel a IX. Magyar Földrajzi Konferencia előadásainak összefoglalói című kötetben.

az összefonódás tény. A területfejlesztés, mely az egyes fejlesztési műveletek által befolyásolja a gazdaság fejlődését, éppen ezért ideális eszköz az állam céljainak elérésére a geopolitika és a geoökonómia területén. A történelem minden egyes szakaszában egy ország gazdasági teljesítménye és gazdasági stabilitása határozta meg az adott állam geopolitikai szerepét. A gazdaságban betöltött vezető szerephez számos esetben társult az érdekek megvédéséhez szükséges jelentős hadsereg, katonai erő és a nagyhatalmi pozíció, melyek segítségével az adott ország jóval határain túl is érvényesíthette gazdasági érdekeit, és ha kellett, erőszak alkalmazásával is megvédhette azokat. Az új évezred első évtizedében az államok közötti konfliktusok rendezésére alkalmazható eszközök átalakultak. Az egyes országok gazdasága maga lett az a fegyvertár, mellyel az államok az új típusú, hagyományos erőszaktól mentes „luttwaki” háborúkat, azaz a „gazdasági háborúkat” vívhatják. Ennek következtében a területfejlesztés mint eszközrendszer lett a fegyvertár bővítésének egyik módja, az ezzel foglalkozó szakemberek pedig az új típusú fegyverek kovácsai. Mivel e tevékenység az egész társadalmat és gazdaságot átfedi, így alkalmas arra, hogy a nemzetgazdaságok dinamikus fejlesztésével, térszerkezetük átalakításával az egyes országok hatékony válaszokat adjanak a geopolitikai-geoökonómiai kihívásokra, és az e módszereket alkalmazó államok sikeresek legyenek mind külgazdasági érdekeik érvényesítésében, mind külkapcsolataik fejlesztésében, valamint az előttük álló globális kihívások kezelésében.

A területfejlesztés geopolitikai-geoökonómiai szempontú vizsgálata egy új kutatási irányzatnak tekinthető a terület- és településfejlesztést elemző szakterületek között. Az ezzel kapcsolatos első munkák egyike Philippe Subra *A területfejlesztés geopolitikája* című műve (Subra 2016), illetve a témával érintőlegesen már foglalkozó más szakcikkek. Subra véleménye szerint: „A területfejlesztés geopolitikája az az új szakterület, mely a területfejlesztésből és a regionalizációból adódó regionális és helyi konfliktusokat és folyamatokat a geopolitika eszköztárával vizsgálja” (Subra 2014). Ám szükséges megjegyezni, hogy a francia terület- és településfejlesztés, valamint a geopolitika kutatói a témával már a kilencvenes éveket megelőzően ha csupán részterületeit érintően is de foglalkoztak (Például Yves Lacoste vagy Béatrice Gibin). Ez a szakterület a geopolitika egy új alkalmazási lehetőségét, a lokális geopolitika egyik részterületét képezi. „A lokális geopolitika nem más, mint a geopolitika módszereinek, eszköztárának alkalmazása a helyi konfliktusok értelmezésében, a különböző általában államokon belüli, az esetek nagy többségében kisebb területeken folyó a hatalomért folytatott küzdelem, a helyi téttel (területfejlesztés, helyi politikai hatalom, környezetvédelem, a bevándorlás kérdése az elővárosokba, a szegregáció, és az etnikai csoportok közötti viszony) rendelkező versengés vizsgálata, mely a helyi szereplőket alapvetően megmozgatja.” (Subra 2012).

A területfejlesztés és a geopolitika, valamint a geoökonómia kapcsolatrendszerének elemzéséhez szükséges röviden meghatározni e szakterületekre vonatkozó

fogalmakat elsőként a terület- és településfejlesztés, illetve a regionális politika definícióját. A terület- és településfejlesztés Süli-Zakar István szerint egy „olyan társadalmi tevékenység, amely a társadalom és a gazdaság területi rendszerét igyekszik – az elérendő célok megvalósításával – a kívánatosnak tekintett szintre fejleszteni. A területfejlesztés tehát a földrajzi tér, az emberiséget körülvevő természeti, társadalmi, gazdasági és művi környezet tudatos alakítását és fejlesztését, a térbeli folyamatok tervszerű irányítását jelenti.” (Süli-Zakar 1998). A terület- és településfejlesztésnek van politikai dimenziója is, ez a regionális politika, mely meghatározza e szakterület célkitűzéseit és cselekvési irányait, kereteit. „A regionális politika a piacgazdaságokban egyrészt a gazdasági (és egyéb) folyamatok nyomán fellépő negatív területi különbségek (munkanélküliség, jövedelmek differenciálódása, eltérő életkörülmények stb.) mérséklését, másrészt a gazdaság innovációjának, fejlődésének akadályát jelentő tényezők felszámolását célozza meg” (Horváth 1998). E szakpolitika tehát meghatározza az egyes országok területi fejlődését, kötődik a politikához, az államok viselkedéséhez. A regionális politika napjainkra az egyik legmeghatározóbb szakpolitikává vált, mely a területfejlesztés intézkedéseinek stratégiáját határozza meg. Ezek szerint a regionális politika nem lenne más, mint az államok eszköze gazdasági „fegyvertárukkal kapcsolatos” stratégiájuk megtervezésére, kiépítésére? Aligha, hiszen e szakpolitika – különösen Európában – erőteljesen épít a szolidaritásra, mely elsősorban az adott gazdasági térségen belül érvényesül, és nemcsak az adott ország nemzetközi versenyképességét igyekszik növelni, hanem a belső kohéziót is, de a belső kohézió erősítésével erre is törekszik. Egy gazdasági szempontból jó belső kohézióval rendelkező ország természetesen sikeres, és megfelelően ellent tud állni a gazdasági válságoknak, illetve képes helytállni a nemzetközi versenyben. Ha a kérdést gazdasági integrációk szempontjából vizsgáljuk, akkor e kohézió ugyanolyan fontosnak tekinthető. A legellenállóbb-legsikeresebb gazdasági integrációk ugyanis jó belső kohézióval rendelkeznek. A fent említett viselkedést a belső és külső viszonyok egyaránt meghatározzák. Az államok egymás közötti viszonya, illetve a hatalom és a hatalom természete, egy terület uralásáért folytatott harc a geopolitika kutatásának tárgykörebe tartozik. A klasszikus geopolitika eredeti meghatározása szerint „a geopolitika nem más, mint a természeti környezet és a társadalmi tényezők közötti összefüggések vizsgálata valamely előre kitűzött politikai cél érdekében” (Kjellén 1917). Előbbi definíció alkalmas a 20. század geopolitikájának leírására, ám napjainkban a geopolitikának olyan új vizsgálati területei (a kritikai geopolitika irányzatai, a geoökonómia, a lokális geopolitika) születtek meg, melyek esetében már nem alkalmazható. E modern geopolitika leírására több definíció is született. Ezek egyike szerint: A geopolitika változatos szereplők, riválisok által egy terület és a rajta található lakosság feletti hatalomért vívott vetélkedés, ebben a politikai erők közötti konfliktusban mindannyian különböző eszközöket és érvrendszert használnak arra, hogy saját igazukat bizonyítsák abból a célból,

hogy meghódítsanak vagy megtartsanak egy területet, vagy ellenkezőleg, illegitimálják ellenfeleik érveit e területtel kapcsolatban (Lacoste 1993, 2012). Egy másik definíció alapján „A geopolitika a nemzetközi viszonyok rendszerében szerepet játszó, azt alakító módon befolyásoló, különböző típusú, szintű és szervezettségű szereplők változó tartalmú földrajzi térben zajló interaktív hatalmi küzdelmeinek és kapcsolati hálójának vizsgálatával foglalkozik” (Szilágyi 2009). E két utóbbi a geopolitika fogalmát leíró meghatározás alapján, melyek a 21. század geopolitikáját jellemzik, már az említett új irányzatok is beilleszthetők a geopolitika vizsgálati területei közé.

2. A geoökonómia kialakulása

A geoökonómia kifejezést már Nicolas Spykman is említette az 1930-as években a Yale Egyetemen tartott előadásában (Zajec 2016). Később a francia Jacques Raoul Boudeville a geopolitika új értelmezéseként használta 1966-ban a *Regionális gazdasági tervezés problémái* című munkájában (Boudeville 1968). Ám Edward Luttwak erdélyi szász származású amerikai biztonságpolitikai szakértő emelte be a köztudatba. Luttwak szerint a geoökonómia nem más, mint „a konfliktus logikája a kereskedelem nyelvtanában” (Luttwak 1990:17). Luttwak *A veszélyeztetett amerikai álmom* című 1993-as munkájában leírja, hogy a nemzetközi kapcsolatok területén a gazdasági eszközök fokozatosan fölváltják a konfliktusok megoldásában a hagyományos katonai módszereket. Ez a világ fejlettebb részén is csak fokozatosan történik meg. Világunkban az egyes államok által fölhasználható tőke fontosabb, mint hadseregük tűzereje, így a fegyverek és a diplomaták sokkal kevésbé értékesek, mint a tőke és a jól képzett magasan kvalifikált munkaerő. A civil szféra befektetései jelentősége nagyobb a hadászati célú beruházásokénál. Összegezve: a geopolitikát felváltja a geoökonómia, mely átveszi annak szerepét az államok közötti konfliktusok elemzésében (Luttwak 1990). Pascal Lorot szerint Luttwak az „első geoökonómia dalnoka”, hiszen tőle származik a geoökonómia modern fogalma, melyet Lorot továbbfejlesztett, így az jobban használható korunk világgazdasági folyamatainak, illetve az egyes államok közötti konfliktusok leírására. Lorot különbséget tesz geopolitika és geoökonómia között, ám Luttwakkal egyetért abban, hogy a geopolitika korából átléptünk a geoökonómia korába. Szerinte a „geoökonómia az olyan gazdasági stratégiákat elemzi – elsősorban kereskedelmi stratégiákat –, melyek kidolgozása arra irányul, hogy ezek segítségével a nemzetek vagy nemzetállamok képesek legyenek megvédeni saját nemzetgazdaságukat, illetve nemzetgazdaságuk bizonyos ágazatait.” (Lorot 1999). Elmondható azonban hogy az elmúlt időszak geoökonómiai tárgyú kutatásainak növekedése és a geoökonómia fogalmának, illetve a geopolitika és a geoökonómia viszonyának tisztázására tett kísérletek ellenére (E. Luttwak, P. Lorot, B.S. Babić, Bernek Á.,

K.S. Søylen) a geoökonómia a mai napig eltérő megítélés alá esik. Önálló tudományterületnek tekinthető-e egyáltalán? Vagy csak a geopolitika része? Vagy a 21. században a geoökonómia válik az új geopolitikává, és, ahogy Lorot fogalmazott, nem más, mint megszületni készülő tudomány? Ezekre a kérdésekre az egyes kutatók eltérő válaszokat adnak.

A geoökonómia egyik megfogalmazása szerint egy összetett fogalom, mely a globális politikai és biztonsági megfontolásokat összeköti a pénzügyekkel és a gazdasággal (Cowen–Simon 2009). Ez a megközelítés megtalálható Lorot geoökonómiájában is. Egy másik megfogalmazás szerint „az erőforrások térbeli, kulturális és stratégiai összefüggéseinek tanulmányozása fenntartható versenyelőnyök megszerzése érdekében. Tulajdonképpen a geopolitika logikájának továbbvitele a globalizáció korába” (Søylen 2012). Ebben a meghatározásban mind Luttwak, mind Lorot megközelítése felismerhető. Blagoje S. Babić szerint a geoökonómia egy fejlődésben lévő tudomány, mely jelenleg nem önálló, nem különíthető el egyértelműen a geopolitikától és a gazdaságtudomány nézőpontjából, egy „egyenlőtlen versenyre alapozott határokon átnyúló politikai gazdaságtannak” tekinthető (Babić 2008). Bernek Ágnes véleménye alapján: a geoökonómia nem önálló tudományterület, hanem a geopolitika része, a politika és a tér kapcsolatának gazdasági elemzése szintetizáló tudományterület: „A geoökonómia nem más, mint: a geostratégiák gazdasági eszközökkel történő megvalósítása és e megvalósítás lehetőségeinek kutatása, prognosztizálása. E stratégiák lehetnek defenzívek és offenzívek.” (Bernek 2010). Simai Mihály szerint a geoökonómia nem szorította ki a geopolitikát, a geopolitikai és geoökonómiai kutatások egymás mellett léteznek. Véleménye szerint a geoökonómia nem más, mint egy transzdiszciplináris, komplex tudományterület (Simai 2014).

Összességében elmondható, hogy a geoökonómia megítélésével kapcsolatban jelenleg több megközelítés is megtalálható az ezzel a területtel foglalkozó szakemberek kutatásaiban. Egy dologban azonban a témával foglalkozó kutatók egyetértenek. Akár önálló tudománynak, akár szakterületnek, résztudománynak vagy módszernek tekintik a geoökonómiát, az jelen van korunk politikai-gazdasági folyamatainak elemzésével kapcsolatban. A geoökonómia mint elemzési módszer tehát létezik, gyakorlati alkalmazási területe egyre bővül, ám elméletei, ahogy Babić is fogalmaz, még kialakulóban vannak.

3. Van-e a területfejlesztésnek geoökonómiája?

Ha a „luttwaki” érvelés a geoökonómia és a geopolitika kapcsolatáról helyes, akkor egy új korba, a geoökonómia korába léptünk. Ha Lorot geoökonómia meghatározása helytálló, mely szerint a geoökonómia azokat a gazdasági stratégiákat elemzi, melyek arra irányulnak, hogy a nemzetek vagy nemzetállamok képesek

legyenek megvédeni saját nemzetgazdaságukat, akkor elmondható, hogy a területfejlesztésnek nem csak geopolitikája, de geoökonómiája is van.

A geopolitika és a geoökonómia viszonya, illetve a témát kutatók véleménye alapján ez a megállapítás kétféleképpen értelmezhető. Az első értelmezés szerint ha a geoökonómia az új geopolitika, akkor a területfejlesztésnek geoökonómiája van. A második megközelítés szerint ha a geopolitika és a geoökonómia egymás mellett létező terület, vagy a geoökonómia a geopolitika része, azaz nem önálló terület, akkor a területfejlesztésnek van geopolitikája és geoökonómiája is. A két megállapítás különböző, ahogy az egyes kutatók is eltérően ítélik meg a geoökonómia és a geopolitika viszonyát, illetve azt, hogy a geoökonómia egyáltalán önálló tudományterület-e.

Egyvalami azonban közös a két megállapításban, mégpedig az, hogy mindkettő szerint elmondható, hogy a területfejlesztésnek van geoökonómiája. Ily módon kialakítható egy meghatározás, mely a területfejlesztés geoökonómiájának definíciójaként értelmezhető. A definíció kialakításánál Lorot geoökonómia meghatározását célszerű alapul venni.

A területfejlesztés geoökonómiája azokat a területfejlesztési gazdaságfejlesztési terveket és stratégiákat elemzi, melyek arra irányulnak, hogy segítségével a nemzetek vagy nemzetállamok képesek legyenek versenyképesek maradni a nemzetközi szinten. Illetve segítséget nyújt annak kérdésében, hogy ha a helyzet megkívánja, az egyes országok hogyan alakítsák át a nemzetgazdaságuk szerkezetét, valamint az ország térszerkezetét úgy, hogy ezen átalakítások segítségével hatékony válaszokat tudjanak adni a világgazdasági, geopolitikai kihívásokra, illetve helyt tudjanak állni korunk új típusú gazdasági eszközökkel vívott háborúiban, továbbá e konfliktusokból lehetőség szerint megerősödvé kerüljenek ki.

A térszerkezet átalakítása Subra kutatásai alapján a helyi geopolitika területe, ám az a geoökonómiai viselkedést megalapozza. A gazdasági stratégiák hatásai az államok viselkedésére és az államok egymáshoz való viszonyára – mely viszony lehet baráti, versengő, sőt konfliktusos is, utóbbi eredménye egy gazdasági háború is lehet – már a geoökonómia területe.

4. A területfejlesztés geopolitikája versus a területfejlesztés geoökonómiája

Mi tehát a különbség a területfejlesztés geopolitikája és a területfejlesztés geoökonómiája között? A geopolitika a hatalmat, egy terület feletti uralmat, illetve az ezen uralom eléréséhez kapcsolódó folyamatokat, konfliktusokat vizsgálja (*Lacoste* 1993). Ezen uralom megszerzését elősegítheti a területfejlesztés, így annak geopolitikai jelentősége is van. Viszont különbséget kell tenni a területfejlesztési

tevékenységekre ható geopolitikai események vizsgálata, a területfejlesztés geopolitikája és a területfejlesztés geoökonómiája között.

A területfejlesztési döntésekre hatnak bizonyos geopolitikai események. Például egy instabil szomszédos ország miatt az egyes országok az adott országgal szomszédos területeket nem vagy csak csekély mértékben fejlesztik. De a helyzet fordítva is igaz lehet, egy baráti váló kapcsolat két ország között ösztönözheti a területfejlesztési beruházásokat. Ezekben az esetekben egy geopolitikai esemény hat a területfejlesztési tevékenységekre. A hidegháború idején a nyugati blokk közelsége miatt azok a szocialista országok, amelyek közvetlenül határosak voltak a blokkon kívüli országokkal, határmenti területeiken visszafogták a fejlesztéseket. Ebből a megközelítésből kiindulva a területfejlesztésnek lehet nagyregionális, illetve globális dimenziója is.

A területfejlesztés geopolitikája Subra kutatásai alapján a lokális geopolitika részterülete, a geopolitikaéhoz hasonlóan hatalmat, konfliktusokat elemez. A területfejlesztés geopolitikája helyi és regionális döntéseknél vizsgálja a hatalmat, a szereplőket és a konfliktusokat. A területek feletti uralom szempontjából a lokális geopolitikai konfliktusok (így a területfejlesztéssel kapcsolatos konfliktusok esetén is) szereplői szembenállásuk ellenére uralhatják párhuzamosan az adott teret, mivel eltérő megközelítéssel rendelkeznek a terület használatának kérdésében, illetve érdekeik a terület feletti uralom teljesen más dimenzióira vonatkoznak (állami, gazdasági, szakmai, környezetvédelmi, lakossági stb.) (Subra 2012).

A területfejlesztés geoökonómiája országok területfejlesztési stratégiáit, stratégiai kereskedelem-politikai döntéseit és a gazdaság egyéb szereplőit vizsgálja a területfejlesztés tekintetében. Tehát ez a szakterület is konfliktusokat elemez, de inkább az államok regionális gazdasági integrációk közti viszonyt vizsgálja, illetve az államok és a gazdasági integrációk viszonyát a világgazdasághoz és a gazdaság többi szereplőjéhez. A területfejlesztés geopolitikája lokális, illetve regionális szinten, a területfejlesztés geoökonómiája globális és nagyregionális államközi szinten alkalmazható. Bár kétségtelenül igaz, hogy a területfejlesztésnek geopolitikai szempontból lehet a Subra-féle értelmezésen kívül a már említett nagyregionális és globális aspektusa is. A két területre tehát két különböző megközelítésmód jellemző. A geopolitika hatalmi viszonyokat és az ezekből következő konfliktusokat, a geoökonómia gazdasági stratégiákat és az ezekből következő konfliktusokat elemzi. A geoökonómiai szereplők és konfliktusok jobban hasonlítanak a lokális geopolitikai, mint a hagyományos geopolitikai szereplőkhöz és konfliktusokhoz. Ellenben ez nem mondható ki egyértelműen a területfejlesztés geopolitikája és geoökonómiája közötti viszony tekintetében. A területfejlesztés geopolitikája esetében a konfliktus a szereplők szempontjából egyértelműen sokszereplős, és egy térség uralása az eltérő érdekek mentén megvalósulhat úgy, hogy párhuzamosan több győztes is van a versenyben. Ez érthető, hiszen a szakterület a lokális geopolitika része melynél nem, vagy nem feltétlenül zéró összegű játszmaról beszélünk.

Egy területfejlesztési beruházás következtében kirobbant konfliktus – például egy autópálya nyomvonalának kijelölése – esetén az egyes szereplőknek, ha eltérőek is a céljaik, párhuzamosan győztesen kerülhetnek ki a konfliktusból. A területfejlesztés geoökonómiája esetében azonban más a helyzet. A hagyományos geopolitikai konfliktus esetében egy terület uralása szempontjából általában csak egy szereplő jöhet számításba – mely riválisait végül legyőzi –, ellenkező esetben uralma nem lesz stabil. Ez nincs teljesen így, ha az államok a hatalomért folytatott harcban gazdasági eszközöket vetnek be, mert a globális világgazdaság a kölcsönös függésen keresztül sokszálon összefonódott. Lehetetlen úgy kirobbantani egy gazdasági háborút a nagyhatalmak között, hogy az ne legyen hatással a kirobbantó félre. Mindig fennáll a kölcsönös gazdasági megsemmisülés/összeomlás veszélye. Így az államok rendelkezésére áll a „kölcsönös gazdasági elrettentés” lehetősége. Előbbiek hatása egyértelmű volt a Kína és az Amerikai Egyesült Államok közötti kereskedelmi konfliktus kereskedelmi háborúvá fajulásának lehetőségénél (*Erdey 2019*). Ám a gazdasági háborúban nem csak az államok vesznek részt. Korunk világgazdaságában az államokon kívül számos más szereplő is jelen van, és e szereplők (regionális gazdasági tömörülések, transz- és multinacionális nagyvállalatok, kis- és középvállalkozások, nem állami szervek stb.) érdekeit is figyelembe kell venni a területfejlesztési stratégiák a térszerkezet átalakításakor, vagy a gazdasági hadviselés eszközeinek megválogatásakor. A szereplők így, hasonlóan a lokális geopolitikai konfliktushoz, bonyolult rendszert alkotnak, ám itt az államoknak jelentősebb befolyásoló szerepük van, a többi szereplő hagyományosan alárendeltebb, mint a lokális geopolitikai konfliktus esetén. Így nem jelenthető ki kétséget kizáróan, hogy a konfliktusnak mindkét oldalon lehetnek győztesei, ahogy az a területfejlesztés geopolitikája esetében sokszor megfigyelhető. Egy gazdasági háború esetén, melyet regionális gazdasági integrációk vívnak, az integráció államaiknak úgy kell kialakítaniuk területfejlesztési stratégiájukat mind integrációs, mind nemzetállami szinten, hogy felkészüljenek a konfliktus következtében esetlegesen bekövetkező átalakításokra, amelyekkel csökkenthetik nemzetgazdaságuk veszteségeit, felkészíthetik a gazdaság szereplőit, illetve a lakosságot e veszteségek következményeire. Bizonyos gazdasági ágazatokat, szereplőket, melyek a konfliktus következtében hátrányos helyzetbe kerültek, állami támogatásokkal ösztönözhetnek. Elősegíthetik a más szektorokba való munkaerőáramlást, a technológia- vagy profilváltást. Kedvezményes hiteleket nyújthatnak, ösztönözhetik a befektetéseket.

A kérdés egy másik érdekes megközelítése a helyi érdekek és a nemzet geopolitikai, geoökonómiai érdekeinek kapcsolata, illetve szembenállása a hatalom és a helyi lakosság konfliktusa, mely a XXI. század egyik jelentős kérdése lehet. Ugyanis amikor az államok használják gazdasági fegyvertárukat, az ország gazdaságát és térszerkezetét annak megfelelően alakítják, ahogy azt az éppen aktuális világgazdasági helyzet vagy geoökonómiai geostratégiai kihívás megkívánja, óhatatlanul is konfliktusba kerülnek a területi és helyi közösségek érdekeivel. Egy-egy terület la-

kosainak elégedettsége vagy kiábrándultsága természetesen meghatározza az aktuális politikai vezetéssel kapcsolatos hozzáállást. És ebből a szempontból nemcsak az egyes államok politikai palettájának átalakítását befolyásolja, hanem a szereplők esetleges megváltoztatásával átszabhatja az egyes országok kül- és gazdaságpolitikai stratégiáját. Természetesen elfogadható alaptétel az, hogy a mindenkori belpolitikai helyzet meghatározza a külpolitikai irányvonalakat, mindenképpen így van ez a nagyhatalmakkal kapcsolatban, hiszen egy kis- és egy középhatalom viselkedését a külső tényezők erőteljesebben meghatározhatják, mint a belsők. Ha ma geopolitikai játszmák nagyhatalmait figyeljük meg, könnyű belátni, hogy e tétel, azaz a belpolitikai meghatározottság, nem vesztett a korábbi korszakokhoz kapcsolható jelentőségéből. Erre jó példa a 2016-os amerikai elnökválasztás, ahol Donald Trump győzelméhez a leszakadó rozsdáövezetekben élő alsó középsztyábeli szavazók jelentősen hozzájárultak azzal, hogy az elektori szavazatok többségét a republikánus elnökjelölt szerezte meg. A Trump-adminisztráció vezette Egyesült Államok pedig nem ugyanazt a külgazdasági és külpolitikai irányvonalat követte, mint a választások előtt (ld. NAFTA, bevándorláspolitikai, tri- és multilaterális kereskedelmi megállapodások kérdése, például a transzatlanti megállapodás az Európai Unióval). Az Egyesült Királyságban lezajlott BREXIT népszavazás eredményeképpen az ország kilépése az Európai Unióból is hasonlóan jelentős változásokat okozott. Az ország Európai Unión kívüli harmadik országgá vált, és még most sem egyértelmű az EU-hoz fűződő jövőbeli viszonya (Tőkés, Erdey, Tóth, Nagy 2019). A nemzetközi szintésre való kitekintés szempontjából egy-egy hatalom stabilitásának aspektusából is fontos e kérdés, hiszen ha az államhatalom összességében sikertelen a területi fejlettségi különbségek vagy akár az ország vagy régió gazdasági fejlettségének előmozdításában, e sikertelenség hosszú távon az államhatalom stabilitására is negatív hatást gyakorolhat, ez pedig hatással van az ország külkapcsolataira is. Tehát a stabil államalakulatok általában véve sikeresek a területfejlesztési kérdések megoldásában. A stabilitásnak természetesen más külső és belső tényezői is vannak, ám ez utóbbiak közül e kérdés nem elhanyagolható jelentőséggel bír. Elmondható tehát, hogy van kapcsolat a stabilitás és a sikeres regionális politika, területfejlesztés, a geopolitika és a geoökonómia között. Ahhoz, hogy az egyes államok sikeresek legyenek mind a belső feszültségek oldásában, mind a külső konfliktusok kezelésében szükséges, hogy ismerjék ezen folyamatok és konfliktusok okait, törvényszerűségeit, szereplőit és tétjeit. Ehhez nyújthat segítséget a területfejlesztés geopolitikája, valamint a területfejlesztés geoökonómiája.

Irodalomjegyzék

- Babić, B. S. (2008): Geo-economics– Reality & Science. *Megatrend Review*. The international review of applied economics. Vol. 6 (1), Megatrend University, Belgrade. pp.27–54. ISSN 1820-4570
- Berneke Á. (2010): Geopolitika és/vagy geoökonómia. A 21. század világgazdasági és világpolitikai folyamatainak összefüggései. *Geopolitika a XXI. században*. I. évfolyam, 1. szám. Zsigmond Király Főiskola-L'Harmattan Kiadó. Budapest. pp. 29–62. ISSN20620142
- Boudeville, J. R. (1966): Problems of Regional Economic Planning. Edinburgh University Press, Edinburgh. p.192 DOI: <https://doi.org/10.1017/S0770451800041592>
- Cowen, D., Smith, N. (2009): After geopolitics? From the geopolitical social to geoeconomics. *Antipode*, 1. 22–48.
- Erdey, L. (2019): Átalakulóban a világkereskedelem? – Kereskedelemelméleti és kereskedelempolitikai megfontolások. In: Szanyi, M; Török, Á (szerk.) *Trendek és töréspontok*. Akadémiai Kiadó. Budapest. pp. 260–277.
- Horváth Gy. (1998): Európai regionális politika. Dialóg Campus Kiadó, Budapest, Pécs, p.501.
- Kjellén R. (1917): Der Staat als Lebensform. S. Hirzel. Leipzig. p.235.
- Lacoste, Y. (1993): Dictionnaire de géopolitique, Flammarion. Paris, p.1716
- Lacoste, Y. (2012): Géopolitique-la longue histoire d'aujourd'hui. Larousse, Paris, p.334.
- Lorot, P. (1999): La nouvelle grammaire des rivalités internationales. In: Lorot, P. (szerk): *Introduction à la géoéconomie*. Ed. Economica. Paris, p.249.
- Luttwak E. N. (1990): From geopolitics to geoeconomics-the logic of conflict in the grammar of commerce. *National Interest*, 20, pp 17–24.
- Luttwak E. N. (1993): Le rêve américain en danger-Editions Odile Jacob. 1995, Paris, p.462.
- Simai, M. (2014): A térszerkezet és a geoökonómia. *Tér és Társadalom*, 28 (1), pp.25–39. DOI: 10.17649/TET.28.1.2579.
- Søilen Klaus Solberg (2012): Geoeconomics. Ventus Publishing ApS. Frederiksberg pp. 8–21.
- Subra, P. (2014): Géopolitique de l'aménagement du territoire, Armand Colin, Paris, p. 351.
- Subra, P. (2016): Géopolitique local. Armand Colin. Paris. p.335.
- Süli-Zakar I. (2010): A terület és településfejlesztés alapjai II. Dialóg Campus, Budapest-Pécs, p.511.
- Szilágyi I. (2009): Geopolitika. Publikon Kiadó, Pécs, p.254.

Tőkés T.; Erdey L.; Tóth E., Nagy S. (2019): Az európai integráció geopolitikai-geoökonómiai értelmezésének változása a kelet-közép-európai régióban az 1980-as évek végétől napjainkig *Régió kutatás Szemle* 4: 1 pp. 70–81., 12 p.
DOI:10.30716/RSZ/2019/1/7

Zajec, O. (2016): Introduction à l'analyse géopolitique-histoire, outils, méthodes. Groupe Artège-Éditions du Rocher. Monaco, p.249.